

1882

KONYA TİCARET ODASI
KONYA CHAMBER OF COMMERCE

SURİYELİLERİN TÜRK İŞGÜCÜ PİYASASINA ENTEGRASYONU

SORUNLAR-ÖNERİLER

Nazlı ÜSTÜN

Araştırma Raporu

Ekonomik Araştırmalar ve Proje Müdürlüğü

KONYA
Şubat, 2016
www.kto.org.tr

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ.....	1
2. RAKAMLARLA TÜRKİYE’DEKİ SURİYELİLER	1
3. HUKUKİ DURUM	5
4. SURİYELİLERİN İŞGÜCÜ PİYASASINA ETKİLERİ	5
4.1. Olumlu Görüşler.....	6
4.2. Olumsuz Görüşler.....	7
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	8
6. KAYNAKÇA.....	10

1. GİRİŞ

Türkiye 2011 yılından bu yana dünyanın en büyük insani krizinin tam merkezinde yer almaktadır. İç karışıklıklar başlamadan önce 20 milyon civarında bir nüfusa sahip olan Suriye’de bugün yaklaşık 12,2 milyon kişi acil insani yardıma ihtiyaç duymaktadır.

Bu süreçte yaklaşık 7.65 milyon Suriyeli evini terk etmek zorunda kalmış, 3 milyonu aşkın Suriyeli de kurtuluşu komşu ülkelere sığınmakta bulmuştur. Türkiye, uyguladığı “Açık Kapı Politikası” çerçevesinde giriş yapan hiçbir Suriyeliyi geri göndermemiş, onlara “Geçici Koruma Statüsü” vermiştir.

Cumhuriyetin kuruluşu 1923 yılından bugüne aldığı toplam göçmen sayısı 2 milyon olan Türkiye ama bugün 2.7 milyon Suriyeliye ev sahipliği yapmaktadır. Aradan geçen zaman ve Suriye’de durumun daha da kötüye gitmesi nedeniyle “Geçici Koruma” statüsü altında Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin artık ülkemizde misafir değil, kalıcı oldukları açıkça söylenebilir.

Bu çerçevede, Türkiye’deki Suriyeliler konusu, giderek toplumsal, siyasal ve ekonomik boyutları olan bir uyum sorunu ve güvenlik meselesine dönüşmeye başlamıştır. İş piyasasına erişim sığınmacı entegrasyonunun en temel dinamiğidir. Birçok açıdan entegrasyonu kolaylaştırıcı bir işleve sahip olan çalışma, sığınmacıların buldukları ülkeye sağlayacakları katkıyı görünür kılan en etkili araçtır.

Çalışma imkânı elde eden sığınmacı, ekonomik olarak kendi ayakları üzerinde duracak ölçüde bir kazanç elde ettiği takdirde, psikolojik olarak kendisini ev sahibi topluma yük olarak görmekten kurtulacaktır. Aynı şekilde ev sahibi ülke vatandaşları da çalışan ve üreten insanları, kendi birikimlerini paylaşmaya gelen kişiler olarak görmeyecektir. Böylelikle çift yönlü bir süreç olarak tarif edilen entegrasyonun önündeki iki önemli psikolojik bariyer ortadan kalkmış olacaktır.

2. RAKAMLARLA TÜRKİYE’DEKİ SURİYELİLER

26.02.2016 tarihi itibarıyla Türkiye’de Geçici Koruma kapsamında bulunan Suriyelilerin sayısı **2 milyon 715 bin 789**’a ulaşmıştır. Türkiye’deki Suriyelilerin yüzde 54’ünden fazlası, yani en az 1 milyon 200 bini 18 yaş altındaki çocuk ve gençlerden oluşmaktadır. 0-4 yaş grubundaki çocuk sayısı 450 bin civarındadır. Bunların içinde Türkiye’de doğanların sayısı 150 binin üzerindedir.

Suriyelilerin Türk İşgücü Piyasasına Entegrasyonu Sorunlar-Öneriler

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

Suriyelilerin 2 milyon 442 bini geçici barınma merkezlerinin dışında Türkiye'nin farklı merkezlerinde ikamet etmektedir. Suriyelilerin sadece 273 bin 832'si Başbakanlık AFAD'ın 10 ilde kurduğu ve yönettiği 26 barınma merkezinde yaşamaktadır.

Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Geçici Barınma Merkezlerine Göre Dağılımı

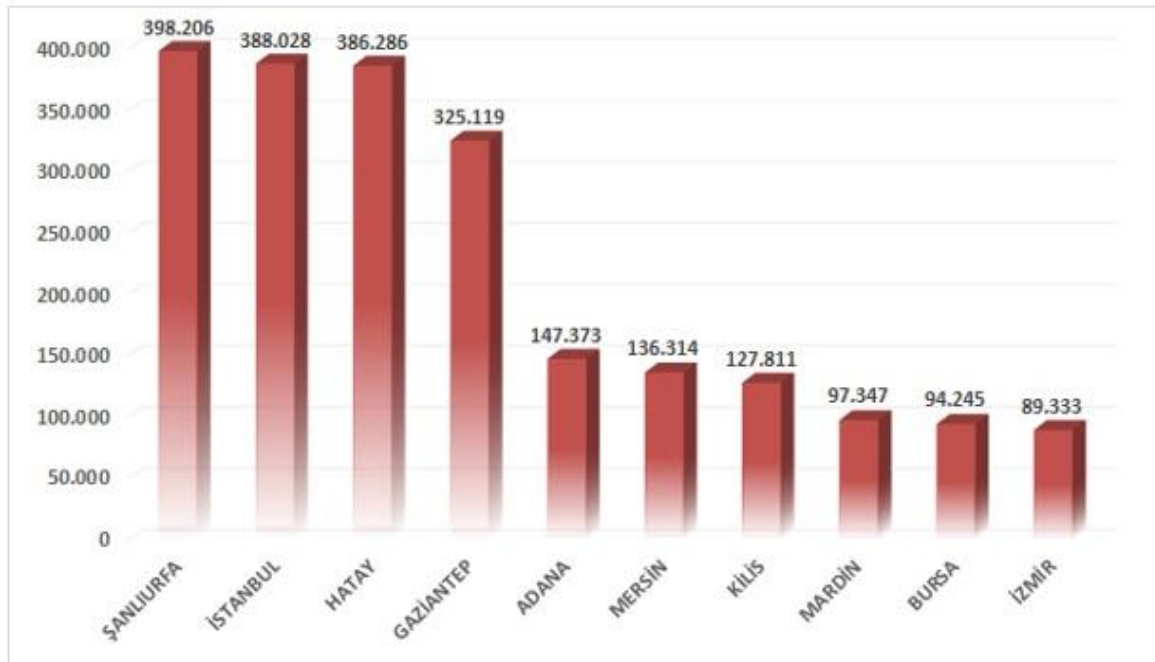
BARINMA MERKEZLERİ 26/02/2016 TARİHİ İTİBARIYLA (10 İLDE 26 BARINMA MERKEZİ)		
SURİYE	ŞANLIURFA	112.245
	GAZİANTEP	41.265
	KİLİS	33.600
	KAHRAMANMARAŞ	18.323
	MARDİN	12.302
	HATAY	17.988
	ADANA	10.656
	ADİYAMAN	10.055
	OSMANİYE	9.535
	MALATYA	7.863
	TOPLAM	273.832
	GEÇİCİ BARINMA MERKEZLERİ DIŞINDA KALAN SURİYELİ SAYISI	
ÜLKEMİZDE BULUNAN TOPLAM SURİYELİ SAYISI		2.715.789

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

Bugüne kadar Türkiye, ülkelerindeki savaştan kaçarak ülkemize sığınan Suriye vatandaşları için, uluslararası standartlara göre 8 milyar ABD dolarını aşkın tutarında bir kaynak kullanmıştır. Türkiye'nin bu olağanüstü çabalarına karşın, uluslararası camia ülkemizde bulunan Suriyeliler için yalnızca 455 milyon ABD doları katkıda bulunmuştur.

Barınma Merkezlerinde kalmayan Suriyelilerin büyük bir kısmı sınıra komşu olan Şanlıurfa, Hatay, Gaziantep, Adana, Mersin Kilis gibi illerde yaşamakta iken, eğitilmiş ve maddi durumu iyi olan Suriyelilerin ise İstanbul, İzmir gibi büyükşehirleri tercih ettikleri görülmektedir. Toplam nüfusun yüzde 2,5'ine ulaşan Suriyelilerin nüfus ağırlığı Suriye'ye komşu bölgelerde yüzde 10'u bulmaktadır. Kilis ilinde ise mülteci nüfusu yerel nüfusun yarısını geçmiş durumda.

Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin İlk 10 İle Göre Dağılımı

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Illere Göre Dağılımı

26.02.2016 TARİHİ İTİBARIYLA GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDAKİ SURİYELİLER			
ADANA	147.373	KAHRAMANMARAŞ	83.344
ADIYAMAN	23.976	KARABÜK	260
AFYON	2.954	KARAMAN	334
AĞRI	839	KARS	120
AKSARAY	809	KASTAMONU	547
AMASYA	147	KAYSERİ	47.567
ANKARA	58.140	KIRIKKALE	418
ANTALYA	118	KIRKLARELİ	2.069
ARDAHAN	43	KIRŞEHİR	547
ARTVİN	41	KİLİS	127.811
AYDIN	6.343	KOCAELİ	21.686
BALIKESİR	1.614	KONYA	63.721
BARTIN	21	KÜTAHYA	261
BATMAN	17.945	MALATYA	17.770
BAYBURT	26	MANİSA	5.476
BİLECİK	430	MARDİN	97.347
BİNGÖL	653	MERSİN	136.314
BİTLİS	552	MUĞLA	8.022
BOLU	810	MUŞ	668
BURDUR	7.307	NEVŞEHİR	4.694
BURSA	94.245	NİĞDE	2.377
ÇANAKKALE	3.263	ORDU	486
ÇANKIRI	231	OSMANİYE	39.674
ÇORUM	1.241	RİZE	503
DENİZLİ	5.976	SAKARYA	5.242
DİYARBAKIR	29.191	SAMSUN	3.215
DÜZCE	406	SIİRT	2.811
EDİRNE	6.523	SİNOP	59
ELAZIĞ	4.490	SİVAS	1.224
ERZİNCAN	164	ŞANLIURFA	398.206
ERZURUM	408	ŞIRNAK	14.690
ESKİŞEHİR	1.384	TEKİRDAĞ	5.143
GAZİANTEP	325.119	TOKAT	569
GİRESUN	135	TRABZON	1.510
GÜMÜŞHANE	57	TUNCELİ	99
HAKKARİ	963	UŞAK	1.051
HATAY	386.286	VAN	1.519
IĞDIR	77	YALOVA	2.388
ISPARTA	5.413	YOZGAT	2.691
İSTANBUL	388.028	ZONGULDAK	282
İZMİR	89.333	GENEL TOPLAM	2.715.789

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

3. HUKUKİ DURUM

Sığınmacıların iş piyasasına erişimini kolaylaştırıcı düzenlemeler yapma Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerden kaynaklanan bir yükümlülüktür. Türkiye uzun yıllar boyunca bu alanda mülteci ve sığınmacılara özel bir düzenleme yapmamış, normal yabancıların iş piyasasına erişimlerine ilişkin düzenlemeler mülteci ve sığınmacılar için de yeterli görülmüştür. Uygulamada ise mülteci ve sığınmacıların Türkiye'deki 'geçici' durumları nedeniyle iş piyasalarına erişimle ilgili mevcut yasal kanallar sığınmacılar ve mülteciler tarafından neredeyse hiç kullanılmamış/kullanılamamıştır. 2013 tarihinde çıkarılan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, uluslararası korumadan yararlananlar için çalışma izni alma yolunu açık tutarken geçici korumadan yararlananların erişime ilişkin düzenleme getirmemiştir.

Yasal yollardan çalışma izni almayan/alamayan sığınmacılar kayıt dışı olarak çalışmak durumunda kalmışlardır. Suriyeli sığınmacılar krizine kadar yönetilebilir görülen bu durum, geçici korumadan yararlanan tahminen yarım milyon Suriyeli sığınmacının iş piyasasına girmesiyle yönetilebilirlik sınırını aşmış ve hükümet, alanla ilgili düzenleme yapmak durumunda kalmıştır.

2014 Ekim ayında çıkarılan Geçici Koruma Yönetmeliği ve 2016 Ocak ayında çıkarılan "Geçici korumadan Sağlanan Yabancılarla Çalışma İzni Verilmesine İlişkin Yönetmelik", hükümetin bu alanda attığı en somut adımlar olmuştur.

Çalışma izni verilmesi bir taraftan sığınmacıların emeğinin özel sektör tarafından ucuza kiralanarak sömürülmesine engel olacak, diğer taraftan da sığınmacılara kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme imkânı vererek sürekli yardımla geçinmeye nazaran daha onurlu bir hayat sürmelerini sağlayacaktır.

4. SURIYELİLERİN İŞGÜCÜ PİYASASINA ETKİLERİ

Suriyelilerin sayısının büyük bir hızla artması ve ülkelerine geri dönem ihtimalinin orta vadede mümkün görünmemesi, Suriyelilerin özellikle sınır bölgelerinde ekonomiye yaptıkları muhtemel etkileri önemli bir gündem maddesi haline getirmiştir. Bu konuda ise farklı görüşler mevcuttur.

Enflasyonist etki konusunda tam bir görüş birliği var. Bölgesel TÜFE endeksi Gaziantep, Adana gibi mülteci yoğunluğuna sahip belgelerde Türkiye ortalamasının üzerinde seyretmektedir. Aralık 2015 itibarıyla ülke genelinde tüketici enflasyonu yüzde 9,6 olurken, Adana ve Gaziantep bölgelerinde artış yüzde 10,8 olmuştur. Enflasyon farkı büyük ölçüde yüksek kira artışlarından, kısmen de gıda fiyat artışlarından kaynaklanmaktadır.

Görüş ayrılıkları ise, **istihdam ve ücret etkileri** konusunda gözlemlenmektedir. Bunun temel nedeni de Suriyeli mültecilerin çalışma ve gelir durumlarına dair resmî istatistikten bulunmamasıdır. Bu konuda bazı araştırma kuruluşlarının çalışmaları vardır. Bir kısım çalışmada olumlu etkilere yer verilirken, diğer çalışmalarda ise olumsuz etkiler öne çıkmaktadır.

4.1. Olumlu Görüşler

ORSAM'ın anket çalışmasına dayalı olarak "Suriyelilerin Türkiye'ye Ekonomik Etkisi"ni inceleyen raporunda, Suriyeli mültecilerin yerellerin çalışmak istemediği alanlarda çalıştığı, dolayısıyla dikkate değer bir ikame etkisi olmadığı iddia edilmektedir.

Türkiye'de işgücü piyasasını ve birçok sektörün üretim kapasitesini etkileyecek olan Suriyeli işçilerin çalıştırılması, iş dünyası tarafından olumlu karşılanmaktadır. Zira Türkiye'de üretim sektörlerinde ilgi görmeyen pek çok vasıfsız iş için yüz binlerce Suriyeli talip durumda. İş dünyasında başta tekstil olmak üzere üretime dayalı sektörlerde eleman açığının gün geçtikçe fazlaştığına ve binlerce firmanın vasıfsız eleman ihtiyacından dolayı tam kapasite üretim yapamadığını dikkat çekilmektedir.

Diğer yandan Suriyeli sığınmacıların emek arzı açısından homojen bir grup oluşturmadıkları, içlerinde kırsal kökenli ve vasıf düzeyi düşük sığınmacılar çoğunlukta olmakla birlikte, kent kökenli ve belirli vasıflara sahip yüksek eğitilmiş kişilerin de bulunduğu anlaşılmaktadır. Kayıtlar çok sağlıklı olmamakla birlikte sığınmacılar içinde üniversite mezunu olanların sayısı 35 bin civarındadır.

Yetişmiş işgücünün, bulunduğu ülkeye üreteceği katma değer vasıfsız işgücüne göre daha fazladır. Ayrıca bu açığın sığınmacılardan karşılanması yetiştirme maliyetini sınırlayacağından ülke ekonomisi açısından ilave bir kazanç olacaktır. Türkiye bu konuda elini çabuk tutmadığı takdirde bu potansiyelden yararlanamadığı gibi, gelişmiş ülkelerin işine yaramayacağı için Türkiye'den ayrılamayan vasıfsız sığınmacı işgücüne istihdam üretebilmek için fazladan kaynak harcamak durumunda kalacaktır.

Diğer yandan nitelikli sığınmacı işgücünün ekonomiye kazandırılması konusunda işverenlerin asgari ücret bariyerini aşmaları ve ücretleri ve çalışma şartlarını istihdamı cazip kılacak ölçüde yukarıya çekmeleri gerekmektedir. Aksi halde bu potansiyeli Türkiye'de tutmak zor olacaktır.

Bir diğer olumlu taraf ise Suriyelilerin kurduğu şirketlerin sınır bölge ekonomisini canlandırmasıdır. Suriyeli tüccarların Türk mallarını, kendi iş bağlantıları üzerinden Ortadoğu pazarına ulaştırmaları, Suriye krizinin sınır illerinin ihracatı üzerinde yarattığı olumsuz etkinin azalmasını sağlamaktadır.

4.2. Olumsuz Görüşler

Suriyeli sığınmacıların Suriye'deki iç çatışmanın gittikçe uzaması; kamplara kabul edilmek için uzun süre beklemeleri, ellerindeki nakit birikimlerini tüketerek ailelerin ihtiyaçlarını karşılayamayacak duruma gelmelerinden dolayı umutsuzluğa kapılmaları ve derneklerden ve devletten yeterli yardım alamamaları nedeniyle bir an önce çalışmak zorunda kalmasının vasıfsız işgücü piyasasında rekabeti arttırdığı görülmektedir.

Özellikle yeni işe almalarda sigortalı yerli işçiye göre neredeyse maliyeti % 50 daha düşük olan Suriyeli sığınmacıların tercih edilmesi sıklıkla rastlanan bir durumdur ve bu durumun asgari ücretle çalışan yerli işçiler üzerinde bir işten çıkarma baskısı oluşturduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Bunu destekleyen bir çalışma da Dünya Bankası'nın Ağustos 2015'de yayınladığı araştırma "Suriyeli Mültecilerin Türk İşgücü Piyasasına Etkileri" adlı rapordur. Raporda istihdamdaki mültecilerin özellikle kayıt dışı, düşük vasıflı ve kadın çalışanları işlerinden ettiği gösterilmektedir. İkame oranının neredeyse bire bir olduğu hesaplanmaktadır. Bununla birlikte bu ikameye rağmen ilgili bölgelerde işsizliğin artmadığı görülmektedir. Bu sürpriz bulgunun iki nedeni söz konusu: Bir yandan genç kızların okula devamlılığı artmakta, diğer yandan da işlerini kaybedenler işgücü piyasasından çekilmektedir. Dolayısıyla işgücü arzı geriliyor.

İşgücü piyasasının Suriyeli sığınmacıların varlığı nedeniyle çalışanlar aleyhine ucuzlaması ve hatta yerel halktan işini kaybedenlerin sayısının artması, özellikle Suriyelilerin yoğun oldukları bölgelerde çok ciddi gerginliklere de yol açabilmektedir.

Bu durum sadece işgücü piyasası için değil, küçük çaplı esnaf ve sanatkârlar için de söz konusudur. Ekonomi Bakanlığı Uluslararası Doğrudan Yatırım İstatistiklerine göre, Haziran 2015 itibarıyla 2827 olan Suriyeli firma sayısı 31 Aralık 2015 itibarıyla 3679'a yükselmiştir(Ekonomi Bakanlığı, 2016). Suriyeli sığınmacıların bir bölümünün de bağımsız olarak çalıştıkları görülmektedir. Bunların daha çok kayıt dışı küçük esnaf olarak faaliyet göstermeleri aynı alanda faaliyet gösteren yerli esnaf için ciddi bir rekabet sorunu oluşturmaktadır. Bu yeni sığınmacıların vergilendirilmeleri konusunda gösterilen hoşgörü gerginlik unsuru olmaya aday görünmektedir. Suriyelilerin "kayıt dışı" bir ekonomi yarattıkları, vergi ödemedikleri ve kendilerinin bu anlamda haksız rekabetin mağduru olduklarına inanan yerel halkın şikâyetleri hızla yükselmektedir.

ORSAM'ın "Suriyelilerin Türkiye'ye Ekonomik Etkisi"ni inceleyen raporundaki bulgulara göre sınır illerinde işini kaybedenlerin %40 ile %100'ü arasında değişen oranlardaki bölümü "Suriyeliler nedeni ile işini kaybettiğine" inanmaktadır. Bu durum yerel halk arasında iş fırsatlarının ellerinden alındığı şeklinde bir tepkiye neden olmaktadır.

Sığınmacıların iş piyasasına erişimleri konusunda öncelikle cevaplandırılması gereken soruların başında kayıt dışı çalışmanın mı, çalışma izni verilmesinin mi milli iş piyasasını daha olumsuz etkileyeceği sorusu yer almaktadır.

Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK) ile Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi'nin (HÜGO) yayımladığı rapor yaklaşık 400 bin Suriyeli göçmenin tekstilden inşaata, tarımdan ağır sanayiye birçok farklı sektörde "kayıt dışı ekonomi" çerçevesinde, yani asgari ücretin de altındaki ücretlerle ve sigortasız olarak çalıştığı ortaya koymuştur.. Ucuz ve kayıtdışı işgücü olarak kullanılan Suriyeliler istihdam edilince yerini aldıkları işgücü de yeniden iş arama sürecine girmektedir. Ve Suriyeli göçmenlerin istihdam piyasasına olumsuz etkisi sürmektedir.

Netice itibarıyla kayıt dışılık işverenler de dâhil olmak üzere tüm paydaşlar için çok ciddi riskler ve olumsuzluklar içeren bir durumdur. Kayıt dışı çalışma, işverenler için ucuz maliyet dolayısıyla cazip görülse de, emek istismarından haksız rekabete, yerli işgücü piyasasının olumsuz etkilenmesi ve buna dayalı sosyal tepkilerden devletin vergi kaybına kadar birçok olumsuzluğa kaynaklık etmektedir.

İşveren için maliyet konusunda bir farklılık olmadığı takdirde, özellikle vasıfsız işgücü açısından sığınmacıların yerli işçi karşısında bir cazibesinin kalmayacağı ortadadır. Ancak yerli işgücü tarafından tercih edilmeyen alanlardaki işgücü açığı ile vasıflı işgücü açığının sığınmacıların resmi olarak çalıştırılması suretiyle kapatılması mümkündür.

Öte yandan çalışma ekonomisi ve iş güvenliği uzmanları, mültecilerin Türkiye'deki işçi sınıfının en alt kısmını oluşturacağı ve dil bilmeyenlerin iş kazaları konusunda savunmasız kalacağı uyarısında bulunuyor.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Suriyeli sığınmacılar eğer artık Türkiye'nin bir gerçeği ise bunun olumsuz etkilerini azaltacak, olumlu etkilerini daha fazla hayata geçirecek önlemler üzerinde durulmalıdır. O çerçevede Türkiye halkının tepkisini önlemeyi de içeren geniş kapsamlı bir 'Suriyeli sığınmacı politikası' acilen hayata geçirilmelidir.

Suriyeliler konusu, bir toplumsal uyum sorunu olarak ele alınmalı; çalışma hayatı, eğitim, barınma, sağlık, belediye hizmetleri, toplumun alıştırılması gibi alanları düzenleyecek bütüncül bir politika uygulanmalıdır. Entegrasyon süreci eğer başarılı yönetilebilirse, uzun vadede toplumsal zenginliğe, çok kültürlü yapının gelişmesine katkı sağlanabilir.

Suriyeli mülteci akınının etkilerinin ise işgücü piyasasında zannedilenden daha karmaşık olduğu, olumsuz etkilerle olumlu etkilerin bir arada yaşandığı anlaşılmaktadır. Suriyelilerin işgücü piyasasına entegre olabilmeleri için öneriler şunlar olabilir:

- ✓ Suriyelilere öncelikle Türkçe eğitimi ardından da mesleki eğitim verilmeli ve bu topluma uyumlarının temel şartları olarak kabul edilmelidir.
- ✓ Sığınmacıların istihdamında sorunların minimize edilebilmesi için bir taraftan güncel ve ciddi bir bölgesel ve sektörel işgücü analizi yapılması, diğer taraftan da sığınmacıların eğitim ve meslek vasıflarının ortaya çıkarılması için mevcut kayıtların sağlıklı bir biçimde detaylandırılarak yenilenmesi gerekmektedir.
- ✓ Nitelikli olan işgücünden yeterlilikleri belgelendirilerek faydalanılması konusunda çalışmalar yapılmalı, eğitimi yetersiz olanlar konusunda ise mesleki eğitim imkanları sağlanmalıdır.
- ✓ Suriyeli göçmenler için yeni istihdam alanları yaratılmalı ve kayıtlı çalıştırılarak istihdam piyasasına etkisinin azaltılmalıdır. Kapsamlı, bütünleşik bir plan dahilinde istihdam imkanı yaratılmaması halinde, Suriyelilerin Türkiye ekonomisini bozma ihtimali çok yüksektir.
- ✓ Nitelikli sığınmacı işgücünün Türkiye ekonomisine kazandırılması için çalışma izni ve asgari ücretin ötesinde cazip şartlar ve imkânlar oluşturulması gerekmektedir.
- ✓ Suriyelilerin mevcut koşullarda istihdam edilebilmeleri için sektörel-bölgesel analizlerin yapılmalı ve çalışma haklarındaki belirsizlik ortadan kaldırılmalıdır.

6. KAYNAKÇA

- Aram Ekin DURAN, “Suriyeli Mülteciler İşgücü Piyasasını Nasıl Etkileyecek?”, Deutsche Welle Türkçe, 23.10.2014
- M. Murat ERDOĞAN, Can Ünver, “Türk İş Dünyasının Türkiye’deki Suriyeliler Konusundaki Görüş Beklenti ve Önerileri”, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK), Kasım 2015
- Melih CILGA, “Suriyelilerle Birlikte Yaşamak: “Misafir” Mültecilerin Türkiye’ye Entegrasyonu”, Dağ Medya, 14.06.2015
- Oytun ORHAN, “Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Etkileri”, Al Jazeera Türkiye, 13.01.2015
- Seyfettin GÜRSEL, “Suriyeli Mültecilerin Ekonomik Etkileri”, Bahçeşehir Üniversitesi, 11.02.16
- Tahsin ŞENSOY, “Sığınmacıların İş Piyasasına Erişimleri”, GÜSAM – Güvenlik Stratejileri Araştırma Merkezi, 01.02.2016
- “Suriyeli Mültecilerin Türkiye’ye Ekonomik Etkileri: Sentetik Bir Modelleme”, ORSAM, Rapor No: 196 Ocak 2015
- “Suriyeli mültecilerle işgücüne katılım oranı yüzde 51,6’ya ulaştı”, Hürriyet, 15.12.2015
- “Türk İş Dünyasının Suriyeli Göçmenlere Bakışı ve Öneriler”, Kanal Finans, 07.12.2015